

І. П. Кінаш, канд. екон. наук, доц.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Визначено фактори, які безпосередньо чи опосередковано впливають на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України. Розкрито суть цих факторів та особливості групування.

Вступ

В умовах переходу країни до сталого розвитку важливе значення має інфраструктура, яка створює умови для розвитку економіки країни. Глибокі перетворення, що нині відбуваються в Україні вимагають від вітчизняної економічної науки глибшого теоретичного осмислення нових економічних реалій, що дозволять розкрити фактори впливу на соціальні процеси країни. Оцінюючи соціальну складову, виділимо соціальну інфраструктуру, як стійку сукупність матеріальних об'єктів, з якими взаємодіє соціальний суб'єкт з метою одержання послуг. В цих матеріальних об'єктах функціонують організації (установи), які нині розвиваються в надзвичайно складних умовах. Це заклади освіти, охорони здоров'я, культури, спорту та інші. Зважаючи на те, що «стійкість визначається сукупним різноспрямованим впливом множини факторів» [1, с. 69] для формування соціальної інфраструктури сталого розвитку, набуває надзвичайної актуальності дослідження факторів, які чинять вплив на її формування. Актуальною нині є проблема вирішення питання структури та систематизації різноманітних факторів, що можуть мати вплив на її управління.

В економічній літературі досі не існує єдиної класифікації різноманітних за походженням факторів, які впливають на формування соціальної інфраструктури. Помітний внесок у вивчення факторів розвитку соціальної інфраструктури зробили О. М. Алімов, Ф. Д. Заставний, А. Н. Федорищева [2, 3, 4], С. Г. Важенін [5], О. І. Кочерга [6], В. І. Куценко [7], А. А. Мазаракі [8] та інші науковці. Складність виявлення та впливу факторів на формування соціальної інфраструктури полягає у складності зв'язків між матеріальною і нематеріальною сферами. Оскільки їх розвиток не можна ставити в жорстку лінійну залежність.

Метою статті є виявлення та групування факторів, які впливають на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України.

Основна частина

Зміни в соціальній інфраструктурі перебувають у тісному зв'язку із змінами в інших сферах життєдіяльності суспільства. Тенденції цього взаємозв'язку, їх причинно-наслідкові залежності не просто різноманітні й складні, але й певною мірою взаємообумовлені і регульовані. Детермінованість соціальної інфраструктури економічним умовам проявляється через складну систему взаємозалежних факторів, що впливають на життя суспільства.

Оскільки складність виявлення ступеня впливу факторів на формування соціальної інфраструктури полягає у складності зв'язків між матеріальною і нематеріальною сферами, з'ясуємо причини такої проблеми. Вплив матеріальних основ життєдіяльності суспільства на різні компоненти соціальної складової виявляються з різним ступенем інтенсивності і з різною спрямованістю. В цьому аспекті слід виділити вплив на соціальну інфраструктуру економічних, політичних та культурних факторів. При цьому соціальна інфраструктура, залишаючись, в свою чергу, самостійною, впливає на всі інші сфери життєдіяльності суспільства. Причинні зв'язки сфер суспільного життя не виступають на різних етапах історії як раз і назавжди дані і незмінні — вони історичні, тобто виникають, змінюються, розвиваються, згортаються, і в цій динаміці вони, можливо, підпорядковуються своїм власним законам. Таким чином, зовнішнє середовище — це необхідний фон, на якому і при опосередкованій участі якого розгортається функціонування соціальної інфраструктури. Від нього багато в чому за-

лежать виконання функціональних особливостей соціальної інфраструктури.

З іншого боку, специфіка соціальної інфраструктури, її сутність визначаються насамперед внутрішньою природою утворюючих її компонентів, характером їх внутрішньої взаємодії. Зовнішні впливи переломлюються через внутрішні властивості соціальної інфраструктури, через властиві їй внутрішні протиріччя. Ще одною низкою факторів, які впливають на формування соціальної інфраструктури країни є фактори, які специфічні саме для розвитку соціального. Тут мається на увазі, перш за все, вплив демографічних, національно-етнічних і соціально-психологічних та інших факторів. Слід зазначити, що взаємозв'язок і взаємовплив соціальної інфраструктури і її середовища може мати як постійний, так і випадковий характер. Переплетіння необхідних і випадкових взаємодій надають їх проявам імовірнісний (стохастичний) характер. Такий характер впливу передбачає головна спортивна подія для України 2012 – чемпіонат Європи з футболу. Проведення Євро-2012 дає можливість покращити стан об'єктів саме соціальної інфраструктури. За матеріалами досліджень, найбільшого ефекту від проведення даного заходу слід очікувати від модернізації інфраструктури – 67 %, від реконструкції спортивних споруд – 15 %, від будівництва готелів – 8 % [9]. Таким чином, виділимо такі фактори, які впливають на формування соціальної інфраструктури держави:

- економічні, пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країни і кожного конкретного регіону, з рівнем та структурою зайнятості в суспільному виробництві; рівнем грошових доходів жителів та їх диференціацію серед окремих соціальних груп; пов'язані з обсягом й структуру товарної пропозиції, досягнутому рівню споживання товарів та послуг, із структурою індивідуального споживчого бюджету, а також з характером і типом власності на підприємствах;

- політичні, характеризують суть і вплив соціальної політики на підвищення потенціалу соціальної інфраструктури, реалізацію правових гарантій у сфері соціального відтворення населення, соціальну підтримку і допомогу малозабезпеченим верствам населення, а також соціально-політичної ситуації на її розвиток;

- правові, зумовлюють законодавчі норми та правовідносини у галузі регулювання соціальних відносин, рівень правосвідомості населення;

- культурні, що визначають вплив системи моральних і культурно-духовних цінностей, норм і традицій, які панують у суспільстві, їх регіональних особливостей на соціальні відносини;

- природно-кліматичні, підкреслюють особливості природного середовища (зокрема, середньорічні температури, середньорічну кількість опадів, тривалість опалювального сезону,), рекреаційні умови проживання населення, екологічну ситуацію в регіоні і впливають на стандарти і спосіб життя населення;

- демографічні, які враховують чисельність населення за соціальними групами та їх статево-віковою ознакою, народжуваність і смертність, міграцію, загальну чисельність сімей, їх розміри і склад, співвідношення міського та сільського населення, питому вагу працездатних осіб;

- соціальні, відображають професійно-кваліфікаційну структуру, зайнятість, освітній рівень, особливості побуту, обсяги фонду вільного часу населення і структуру його використання;

- містобудівні: характеризують особливості систем розселення (щільність жителів, розміри та взаємне розташування населених пунктів, розміщення промислових об'єктів, адміністративних, наукових та інших, транспортні зв'язки, напрямки та інтенсивність основних потоків пересування мешканців);

- національно-етнічні, що визначають вплив на розвиток соціальної інфраструктури менталітету, інтересів, споживчі звички, традицій і звичаїв;

- соціально-психологічні, що є особливостями прояву в соціальних відносинах настроїв, переживань, очікувань населення, їх устремлень, особистісних і групових установок.

На фоні взаємопов'язаності та взаємообумовленості всіх груп факторів визначальну роль у подальшому розвитку соціальної інфраструктури на сучасному етапі її формування відіграють ті з них, що висвітлюють ступінь сформованості систем розселення й рівень розвитку матеріального виробництва.

Виправданим є здійснене С. Г. Важеніним включення до складу економічних факторів характеристики наявної мережі об'єктів соціальної інфраструктури. Динаміку розвитку мережі основних об'єктів соціальної інфраструктури подано в табл.

Динаміка розвитку мережі основних об'єктів соціальної інфраструктури

Об'єкти соціальної інфраструктури (одиниць)	2000 р.	2006 р.	2010 р.	2010 до 2000, %
Готелі	1308	751	840	111,9
Спортивні школи для дітей	*	1434	1502	—
Стадіони	*	1118	1108	99,1
Кількість лікарняних закладів	3258	2891	2763	84,8
Лікарські амбулаторно-поліклінічні заклади	7430	7876	8993	121,0
Аптеки та аптечні пункти	11063	12909	13388	121,0
Бібліотеки	20722	19751	19487	94,0
Клубні заклади	20408	19011	18593	91,1
Музеї	378	445	546	144,4
Театри	131	137	140	106,9
Дошкільні заклади	16347	15080	15508	94,9
Загальноосвітні навчальні заклади	22210	21589	20576	92,6
Вищі начальні заклади I-II рівня акредитації	664	606	511	77,0
Вищі начальні заклади III-IV рівня акредитації	315	345	350	111,1
Ринки	2514	2890	2758	109,7
Об'єкти ресторанного господарства	33132	26760	23369	101,7

Примітки. * — дані відсутні. Джерело: складено автором за даними офіційного сайту статистики України <http://ukrstat.gov.ua>.

Матеріали досліджень вказують, про негативні тенденції розвитку соціальної інфраструктури. Так, зокрема, за досліджуваний період зменшилася кількість освітніх закладів, мережа масових та універсальних бібліотек та клубних закладів, лікарняних закладів та стадіонів. Вплив економічних факторів проявляється в забезпеченості населення матеріально-речовими елементами обслуговуючих галузей і видів економічної діяльності, що, у свою чергу, визначає можливості пошуку резервів та підвищення ефективності їх використання, а також потреби подальшого розвитку [4]. Підвищується також актуальність виділеної О. І. Кочергою та А. А. Мазаракі окремої групи факторів, що відображають нетипові умови життєдіяльності [8] (порушення встановленого ритму життя значної кількості громадян України внаслідок ситуацій техногенного і природного походження та ін.). Соціальна інфраструктура прив'язана до певного простору. Суспільним простором, в рамках якого вона функціонує, може бути — держава, окремий регіон, адміністративно-територіальна одиниця. Це дає можливість визначити та оцінити місця її локалізації. Цю процедуру можна здійснити шляхом вивчення взаємозв'язків між особливостями власне об'єкта та території розміщення.

Актуальним є, в межах дослідження, виявлення факторів розміщення. Під останніми розуміють усю сукупність аргументів, відносно яких роль функції відіграє вибір місця розташування об'єкта [2, с. 103]. Завдяки концепції факторів розміщення продуктивних сил можливо проаналізувати вже сформовану територіальну організацію соціальної інфраструктури. Матеріали досліджень вказують про лідируючі значення кількості інфраструктурних об'єктів у Донецькій, Дніпропетровській, Львівській областях та м. Києві. Так, зокрема, тільки у Донецькій області у 2010 році функціонувало 225 лікарняних закладів, 548 лікарсько-амбулаторних закладів, 1280 аптек [10]. Критерій оптимальності локалізації об'єктів визначається необхідністю підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури, що враховує з одного боку, потребу в раціональному використанні матеріальних, трудових, фінансових, природних та інших ресурсів, а з іншого — повноту задоволення потреб населення в товарах і послугах з мінімізацією сумарних витрат часу.

Аналіз вищезазначених факторів здійснюється на макро-, мезо- та мікрорівнях і враховує об'єктивні та суб'єктивні аспекти функціонування та розвитку соціальної інфраструктури. Виходячи з необхідності створення повноцінного життєздатного середовища та підвищення ефективності, функціонування соціальна інфраструктура повинна відповідати таким критеріям:

- збалансованості з іншими структурними утвореннями, підтримання певних територіальних і галузевих пропорцій між окремими її складовими;
- комплексності як на рівні регіону в цілому, так й окремого поселення залежно від кількості й статевовікової структури населення, а також особливостей системи розселення;
- ієрархічності територіальної організації, тобто зв'язку між складом об'єктів у поселенні, його розміром та адміністративно-господарським значенням;
- оптимальності розмірів об'єктів соціальної інфраструктури залежно від людності та адміністративно-господарського значення населеного пункту;
- відповідності можливостей матеріальних об'єктів у наданні послуг (їх потужностей, технічного оснащення, кадрового забезпечення) потребам населення.

Висновки

Для виявлення особливостей функціонування соціальної інфраструктури слід з'ясувати аспекти розвитку кожної з її складових та особливості управління ними. Виділені авторами фактори сприятимуть виявленню специфіки управління соціальною інфраструктурою, пізнання об'єктивних законів її розвитку, визначенню ступеня домінування тих чи інших законів і закономірностей у загальному процесі її функціонування. Це дасть можливість вдосконалити механізми управління соціальною інфраструктурою сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Иванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток : [моног.] / Ю. Б. Иванов, П. А. Орлов, О. Ю. Иванова. — Харків : ІНЖЕК, 2008. — 352 с.
2. Алымов А. М. Производительные силы: проблемы развития и размещения / Алымов А. М. — М. : Экономика, 1981. — 288 с.
3. Алымов А. М. Размещение производительных сил / А. М. Алымов, Ф. Д. Заставный, А. Н. Федорищева. — К. : Наукова думка, 1978. — 288 с.
4. Заставный Ф. Д. Совершенствование территориальной организации производительных сил: теория, методы, практика / Заставный Ф. Д. — Л. : Наука, 1986. — 141 с.
5. Важенин С. Г. Социальная инфраструктура народнохозяйственного комплекса: (Политэкономический аспект регионального развития) / Важенин С. Г. — М. : Наука, 1984. — 172 с.
6. Кочерга А. И. Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики / А. И. Кочерга. — К. : Наукова думка, 1982. — 335 с.
7. Куценко В. І. Розвиток соціальної сфери в умовах формування ринкових відносин (питання теорії і практики) / В. І. Куценко / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України ; за ред. Б. М. Данилишина. — К. : РВПС України НАН України, 2007. — 100 с.
8. Кочерга А. И. Народнохозяйственный комплекс и социальные проблемы / А. И. Кочерга, А. А. Мазараки. — М. : Мысль, 1981. — 271 с.
9. Сологуб Д., Ніколаєва О. Євроефект. Оцінка впливу Євро-2012 на українську економіку [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. — 2012. — № 24. — Режим доступу : <http://dt.ua/>.
10. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua> .

Рекомендована кафедрою підготовки менеджерів

Стаття надійшла до редакції 20.03.12

Рекомендована до друку 18.05.12

Кінаш Ірина Петрівна — доцент кафедри менеджменту і адміністрування.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ